

Aviezen voor een bijenrijker Alphen aan den Rijn

Robbert Snep, Menno Reemer

november 2015

Kader en aanleiding

De Gemeente Alphen aan den Rijn heeft de intentie om de biodiversiteitswaarde van hun gemeente voor wilde bijen en andere bestuivers te verhogen. Om tot een gedegen plan te komen voor inrichting en beheer is advies gevraagd aan Robbert Snep (Alterra – Wageningen UR) en Menno Reemer (EIS Kenniscentrum Insecten) via de Helpdesk Bijen van Groene Cirkels (www.groenecirkels.nl). Met Marcel van der Veen en is in juni een bezoek gebracht aan de openbaar groengebieden ten zuiden en oosten van Archeon. In deze notitie wordt een advies gegeven voor deze terreindelen. Voor Archeon is een apart advies opgesteld (zie <http://www.groenecirkels.nl/nl/groenecirkels/Themas/Leefomgeving/Project-Bijenlandschap/Bijenhelpdesk.htm>),

Projectgebied

Aan de zuidzijde van Alphen aan de Rijn ligt het Archeon, openluchtmuseum. Tussen dit museum en rijksweg N11, en ten westen van N11 afslag 3, ligt het projectgebied. Het is een gebied met nieuwe woningen, bermen en geluidswallen, en een volkstuincomplex.

Geluidswal

De geluidswal is vorig jaar ingezaaid met een bloemenmengsel, waarvan onbekend is welk mengsel precies en of die zaden inheems zijn.

Op dit moment is nog niet duidelijk hoe de vegetatie zich zal ontwikkelen. **Daarom raden we aan om op verschillende delen van de wal verschillend beheer toe te passen**, om te zien welke beheervorm de meest bloemrijke vegetatie oplevert, en omdat variatie in vegetaties de soortenrijkdom stimuleert. Die variatie zorgt voor verschillende bloemen, met verschillende bloeitijden, waardoor de geluidswal een langere periode aantrekkelijk blijft voor bijen en andere bestuivers. De wal zou hiertoe bijvoorbeeld ingedeeld kunnen worden in segmenten van 100 of 200 meter lang. Ook kan worden gekozen om een meer organisch mozaïek te hanteren, waarbij rafelranden en windluwe plekjes ontstaan, die door de bijen worden gewaardeerd,

De volgende beheervormen kunnen dan worden uitgetoetst:

- 2x maaien per jaar (eerste keer rond juni/juli, en dan rond september)
- 1x maaien per jaar (hoe later, hoe beter)
- 1x maaien per 2 jaar
- 1x maaien/snoeien per 3 à 4 jaar
- Niets doen

Voor de uitvoering van het maai-beheer is het belangrijk dat een ecologisch deskundige hovenier wordt betrokken, zodat de maaidata en maaiwerkwijze zo goed mogelijk zijn afgestemd op de kansen voor biodiversiteit op de korte en langere termijn. Hiermee wordt voorkomen dat bloemen worden gemaaid vóór de zaadzetting, of dat de bodem wordt dichtgedrukt door gebruik van de verkeerde machine.

Het oostelijke uiteinde van de wal (dat in noordelijke richting ombuigt) vangt in de middag veel zon. De helling is hier nog spaarzaam begroeid, zodat veel zonnige, steile bodem aanwezig is. Diverse soorten wilde bijen maken graag gebruik van zulke hellingen om in te nestelen. **In dit gedeelte zou het beheer gericht moeten zijn op het behoud van kale, steile plekken.** Bij dichtgroei kunnen zulke plekken actief opgehouden worden, bijvoorbeeld door stukken van de helling verticaal af te steken. Ook kan ratelaar worden uitgezaaid, om te sterke vergrassing te voorkomen.

Op de geluidswal kan ook **dik dood hout** worden aangebracht, waar gaten in ontstaan, en daarmee nestgelegenheden voor bijen. Dit dood hout kan het beste op hoge, zonnige delen geplaatst worden, zodat het niet te nat ligt en dus niet snel verrot.

Ook de **zuidzijde van de wal** ligt in de zon en zou hierdoor goed als nestelplaats kunnen fungeren. Hier is echter gekozen voor de aanplant van een groot aantal exotische krentenboompjes, die op den duur de wal grotendeels zullen overschaduwen. De zuidzijde van de wal zal hiermee zijn potentie als bijenhabitat voor een belangrijk deel verliezen. De bloemen van krentenboompjes worden bovendien zeer weinig bezocht door wilde bijen. Voor de biodiversiteit is de keuze van deze boomsoort dus onfortuinlijk. Beter kan men in zulke gevallen kiezen voor bomen en struiken die meer waarde hebben als nectar- en stuifmeelleverancier, zoals meidoorns, sleedoorns, wilgen, lijsterbessen, vuilbomen, liguster en lindes.

Indien het nog mogelijk is om een deel van de krentenboompjes te verwijderen, zodat meer zonlicht de bodem bereikt en deze dus geschikter is als nestelplaats, dan raden wij dit sterk aan. Ook kan overwogen worden om een deel van de krentenboompjes te vervangen door bovengenoemde boomsoorten.

Langs de bovenrand van de zuidzijde van de wal zou nestelgelegenheid gecreëerd kunnen worden door vlak onder het vlakke bovendeel over grote lengte een gedeelte verticaal af te steken. Zo ontstaat een steile wand, waarin zand-, groef-, bloed- en wespbijtjes graag zullen nestelen. Het is dan wel van belang dat de aangeplante krentenboompjes deze steile wand niet gaan overschaduwen.

Polderpad

Een gefaseerd maaibeheer (zie <http://www.bestuivers.nl/bescherming/bijvriendelijk-maaien>) zorgt voor meer variatie in de vegetatie, waardoor die interessanter wordt voor bijen. Als dat gecombineerd wordt met gericht beheer op meer nectarplanten, kan het Polderpad een interessante locatie voor bijen gaan vormen.

Wegoksel Goudseschouw / N11

Maaibeheer aanpassen

Reliëf aanbrengen: heuvels en dijkjes voor meer nestelplekken en meer variatie in het nu nog vlakke terrein. Dit kan al door één dag een graafmachine in te zetten om het terrein te accentueren. Een andere manier is om bij het afgraven van oevers om aflopende oevers te creëren en het bodemmateriaal te gebruiken om de heuvels en dijkjes op te werpen. De kans bestaat dan wel dat dit bodemmateriaal zo voedselrijk is dat de vegetatie hierop snel verruigt en daardoor minder geschikt wordt als nestelplaats. Indien mogelijk kan er voor gekozen worden om voor de aanleg van heuvels en dijkjes van voedselarm bodemmateriaal gebruikt te maken. Leemhoudend zand is hiervoor een goede optie.

Braambult

Het aanplanten van bramen in het weiland kan zorgen voor een kleinschaligheid met allerlei verschillende micromilieus, waar bijen en andere dieren graag gebruik van maken. Daarnaast zijn bramen ook een goede bron voor nectar en stuifmeel.

Bermen Archeonlaan / Rietveldsepad

Ruigtevegetaties

Riet gefaseerd maaien, bij voorkeur in cycli van minstens drie jaar. Zo blijft er voldoende riet in de winter over waarin insecten kunnen overwinteren.

De meer grazige vegetaties gefaseerd maaien, zorg voor voldoende zon en windluwte.

Hoe deze advizen om te zetten in de praktijk?

Het gebied heeft in de huidige vorm al een meerwaarde voor bijen. Door gericht lange-termijn beheer is deze meerwaarde enorm te vergroten en kan deze omgeving een interessante locatie voor de wilde bijenpopulatie in omgeving Alphen worden. Belangrijk daarbij maatwerk in het beheer: vanuit een bij-vriendelijke visie op de groengebieden stap voor stap toewerken naar een bij-vriendelijke vegetatie, waarbij gereageerd wordt op veranderingen in de structuur en samenstelling van de vegetatie die ontstaan door het veranderend beheer. Dit vraagt om een uitvoerder met praktijkkennis van natuurbeheer, en een beleid dat zo'n uitvoerder meerjarig ervaring laat opdoen met het gebied (zodat echte gebiedskennis wordt opgebouwd).